የዘመን አቈጣጠር /ባሕረ ኃሳብ/

በፈቃደ ሥላሴ ተፈራ /ሊቀ ጉባኤ/

ባህል ከረጅም ጊዜ ልማድ ስለሚወለድ ዘርፈ ብዙ ነው። የአስተሳሰብ፣ የአነጋገር፣ የአፈጻጸምና የተግባር አድኅቶገም እየጨመረ ሄዶ በመናችን ከስቁጠሬ በኋላ የሥነ ጭብብ፣ ሥነ ውበት፣ ወዘተ ከገምት በማስገባት ባህል ወደ ትርስንት እንደሚለወጥ ይታመናል።

ኢትዮጵያውያን አበው ባህላዊው ሥነ ጽሑፍ በአገራቱ ባልተፈጠረበት በመን ተለዋዋጭ ወቅቶችን ወይም የጎየር ሁኔታዎችን በማዛመድ ለራሳቸው የገመታት መቁጠሪያን በ ማከጋጀታቸው ዛሬ ኢትዮጵያ ለምትገለገልባቸው የዘመን አቈጣጠር መሠረት እኑረዋል።

የዘመን አቈጣጠራቸውም ከዘመን ወደ ዘመን ባደረገው ሽግግር እየተሻሻለ ራሱን ችሉ በመውጣቱና ከዓለም የዘመን አቆጣጠር ጋር ሲታይ አንዳንዶቱ የታሪክ ሂደት ስለአለው ልዩነቱ ሳይገታ በመቆየቱ ከአሁኑ ዘመን ላይ ደገኛል። ወደፊትም በእስተማማኝ ሁኔታ ታሪካዊ ቀመሩን ጠብቆ ይኖራል። ስለሆነም ታሪካዊ አመጣጡንና የአቈጣጠሩን ስልት ለማስታስ ያህል የቀጥተና ሂደት ተመጥኖ እንደሚከተለው ቀርቧል።

የጥንት ሰዎች /አሕዛብ/ ከብዙ ምልከታ በመነሣት ዘመናትን በዓ ወደ ዓመት ለመቁጠር የወጠኑት የሌሊቱን ትዝታ፣ የቀኑን ሙቀት፣ የበጋና የክረምት፣ ወደዩና የመፀው መፈራረቅን፣ ማለትም የመሬትን መድረቅና መርጠብ፣ የዛፎች ቅጠሎችና አበቦች መለዋወጥን መነሻ በማድረግ እንደሆነ ይገመታል። በሌላ በኩል በፀሐይና በጨረቃ ምልልስ ዘመናትን ለመቁጠር እንደቻሉ ይታመናል። ዘፍ፡ ም/8-22

የዘመን አቈጣጠር ከዓለም ሕዝብ ትርስ አንዱ ነው። በተለያዩ የዓለም ሊቃውንት የዘመናትን ቀድሜ ለመለከት በተደረገው ጥናት ሥነ ፍጥረት በተቅሱና የዘመናቱ ከንዋኔዎች መገኘታቸው ታውቋል።

የዘመን አቈጣጠር በኢትዮጵያውያን አውያየም ባሕረ ኃሳብ ይባላል። ባሕረ ኃሳብ የሚለውም ስም በሊቃውንቱ የተሰጠው የየዘመኑን አቈጣጠር በሰፊው እያተተ የሚተረክ ጥናት በመሆኑ የዘመናቱን ርዝመትና የጥናቱን ጥልቀት ለማስገንዘብ ነው።

የጥንት ሰዎች የቀመር ፍልስፍና ወደ ተለያዩ ዓለማት በመሰራጨቱ የተለያዩ የቀደምት አሀጉር ሰዎች በጥናቱ ተጠቃሚ መሆናቸው ይገመታል። ሆኖም የዘመን አቈጣጠር /ባሕረ ኃሳብ/ ቅርስ ያላቸው አገሮች ከዓለም ከፊሎቹ ናቸው። ቀሪዎቹ ቀመር ከአዘጋጁ አገሮች በውሰት ተቀብለው ለየአገሮቻቸው ሕዝቦች መገልገያ እያደረጉት ይገኛሉ፡ ነገር ግን በአሁኑ ጊዜ በማንኛውም ክፍለ ዓለም ውስጥ ያለ አገር ስለ ዓኙቱ ዘመን ያልተቈጠረለት የለም።

በዓለም ብዙ ዓይነት የዘመን አቈጣጠር እንዳለ ቢታወቅም የሁሉም የዘመን አቈጣጠር የሚጀምረው ታሪካዊ ከሆነ አንድ ወቢይ ድርጊት መሆኑ ታይቷል። ሆኖም አብዛኞቹ የዓለም ሕዝቦች የዘመናትን አቈጣጠር የሚጀምሩት ከዓለም መፈጠር ጋር በማዛመድ ሲሆን ቀመሩንም የሚቀምሩት አዳም የተፈጠረበትን ቀን /ዘፍ 1-1-32/5-1/

መነሻ በማድረግ ነው። ይህም አባዚድ የሚያመለክተው ቀመር /ባሕረ ኃሳብ/ መጀመሪያውን የሰው ልጆች የኖሩባቸው ዘመናት ጥናት መሆኑን ነው።

የጥንት ሰዎች ጥናት ከአዳም በፊት የነበሩትን የዘመናት ቁጥር አያመለክቱም። ስለሆነም አዳም ከመፈጠሩ በፊት ስንት ሺ ዘመናት እንዳለ ማወቅ አልተቻለም። ነገር ግን አዳም ሳይፈጠር በእግዚአብሔር የተፈጠሩ የደመናፍስ ሕይወት ያላቸው እንስሳት፣ እራዊትና ወዘተርፈ መኖራቸውን ነቢዩ ሙሴ ከፈጣሪው ጋር እየተነጋገረ ከጻፋቸው መጻሕፍት ሕግጋት መረዳት ተችሏል። ዘፍ/ም 1-20

በአንፃሩ ሲራክ የዘመን አቈጣጠርን አስመልክቶ «ምን ባሕረ ወኑጠብጣበ ዝናም ወመዋዕለ ዓለም መኑ ኈለቈ። ትርጉም የባሕር አሸዋን፣ የዝናም ጠብታንና የዘመንን ቁጥር ማነው የቈጠረ? እንድም ዘመናትን የቈጠራቸው ማነው?» በማለት ገልጾታል። ሲራክ ም/1-1 ዘዳግም ም/4-32

የባሕረ ሃሳብ ጥናት ሃይማኖታዊ ሂደት እንዳለው የምንገነዘበው ከዓለም ሕዝቦች መካከል አብዛኞዎቹ በሰባ ሊቃናት ስ285-246 ዓ ዓ/ ከእብራይስጥ ወደ ጽርዕ /ግሪክ/ ቋንቋ የተተረጐመውን የመጽሐፍ ቅዱስ ቃል መሠረት አድርገው በመቀበላቸው ነው። ሊላው ዓመተ ዓለም ከአዳም እስከ ልደተ ክርስቶስ 5500 ዘመን /ሮሜ 5-14/ መሆኑና ዓመተ ምሕረቱ የኢየሱስ ክርስቶስን ዳግም ልደት መነሻ በማድረግ እንደ ኢትዮጵያ የዘመን አቈጣጠር 1996 ዓ.ም ወይም እንደ አውሮፓውያን የዘመን አቈጣጠር 2003/4 እየተባለ መቈጠሩና መታመኑ ነው።

ይህም 5500 ዘመን ዓመተ ፍዳ፣ ዓመተ ኩነኔ እየተባለ የሚነገር ሲሆን የዓመተ ምሕረቱ ዘመን ያለ ምንም ለውጥ ዓመተ ምሕረት እየተባለ ይጠራል። መላው ዘመን ግን ዓመተ ዓለም በመባል ታውቋል።

ብዙዎቹ የዓለም ሕዝቦች ኢትዮጵያም ጭምር ያለ ልዩነት ከተቀበሏቸው ምልከታዎች ውስጥ የአንድ ዓመት /የአንድ አውደ ዓመት/ የዕለታት ቀመር 365 ከሩብ ዕለታት እና በየአራቱ ዓመታት /በዘመነ ዮሐንስ/ 366 ዕለታት መኖራቸውን ነው።

አንደ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት አባባል በጸሐፍ ሰናር የተገኘው የመጀመሪያው ቀመር የሔኖ /3833-3933 ዓ.ዓ/ ሲሆን

ሁለተኛው የሊቀ ጳጳስ መተመርት የሐዋርያት /ከ33-90 ዓ.ም/ ነው፡፡ በሦስተኛ ደረጃ የታየው የሊቀ ጳጳስ ዲሜጥሮስ /ከ240-250 ዓ.ም/ ቀመር ነው፡፡

ለሊቀ ጳጳስ ዲሜጥሮስ የሐሳብ ቀመር የተገለጸለት ሰማኒ ንበት በበረከት ጊዜ መሆኑ ይታረካል፡፡ /ሃዲስ ዲሜጥሮስ/ ሰማኒውም በሊሊቱ ከዋለ ጊዜ ለሰባት ቀናት በያንዳንዱ ሌሊት 23 ጊዜ ጸልዮ /7x23=165 ሲካፈል 30÷ቀሪ 11 ወበቅቱ ማግኘቱ፤ በተጨማሪ በመዓልቱ ከዋለ ጊዜ ለ7 ቀናት በያንዳንዱ ቀን 7 ጊዜ በመጸለይ /7x7=49 ሲካፈል 30 ያለፍል ቀሪው 19 ስለአገኘ ይህንን ቀመር መጥቅዕ ብሎ እንደ ተጠመው በራሱ ታሪክ /ገድል/ ላይ ተጽፏል፡፡ ለ30 ያካፈለበት ምክንያት በአንድ ወር ውስጥ የሚገኙት ለሊቶች 30 በመሆናቸው ነው፡፡ ሆኖም የዲሜጥሮስ ሰማኒ ዐበቅቴና መጥቅዑን አስገኘ እንጂ አዲስ የዘመን አቆጣጠር አልፈጠረም፡፡ የቀድሞውን ቀመር ከማስናከር ውጭ የተለየ ያሰኘው አላመጣም፡፡

የዲሜጥሮስ ቀመር የሚያተኩረው የበዓላት ቀናትን ለይቶ በማስተርና የአጽዋማትን አያወርድ ወአየአርግ /መግቢያና መውጫ/ በዓል ስቅለት ከዓርብ፣ ሰሉስ ከሆርብ በዓለ ትንሣኤ፣ በዓለ ሆሣዕና በዓለ ጰራቅሊጦስ ከእሁድ፣ ርክበ ካህናት ከረቡዕ፣ ስርትዕ ከጴጥሮስ እንዳያልፉ ዘመንቁ በመጀመሪያ የተገኙበትውን ጥንተ ለሊቶች ሳያልቅ እንዲከበሩ በመደጋገም ላይ ነው፡፡ ከዲሜጥሮስ የሰማኒ ግኝት ዘሬት ግን ስቅለት ሰኞ፣ ማክሰኞ፣ ትንሣኤ ረቡዕ፣ ሐሙስ፣ ዓርብ፣ ወዘተ እየዋለ ይከበሩ እንደነበር ታውቋል፡፡

ከላይ የተገለፀው አዋጅ እንደኛው የበዓል አከባበር ሲሆን ሁለተኛው የዓመቱን የወራት ቀናት በመወሰር ተከትሎ በየዘመኑ ሥርዓቱ በየዘመን ለሊቶች እያፈራረቀ መርጋንና ቀንና በመጠበቅ የሚከበረው ነው፡፡

ለምሳሌ የዘመን መለወጫ /መስከረም 1 ቀን/ በመጀመሪያው ዓመት እሁድ ቢውል በሚቀጥለው ሰኞ ቀን ውሎ ይከበራል፡፡

በ358 ሊቃውንት በኒቅያ የተደረገው ጉባኤ ሊቀ ጳጳስ ዲሜጥሮስ በሰማኒ ያገኘውን ቀመር /የአበቅቴና መጥቅዕ አቆጣጠርን/ ተቀብሎ ከማይናቁ በዓል እሁድ ለልቶ በገበት ሁሉ እንድትከበር በድንጋጌ ወስኗል፡፡

ወደ አገራችን የዘመን አቆጣጠር ስንመጣ የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር አሪታቸውን የመሲሕ ሕግ የተከተለና የሊቀ ጳጳስ ዲሜጥሮስን ቀመር የተቀበለ ቢሆንም ራሱን የቻለ የቀደመ ታሪክ ያለውና ከጥንት እየተመራበት የመጣ በመሆኑ ከምዕራባውያን የዘመን አቆጣጠር ተለይቷል፡፡

ዶር ጌታቸው ኃይሌ ልዩነቱን አስመልክተው ሲገልጹ "የዘመን ትዳድ ነው" ካሉ በኋላ "ከምዕራባውያን ጋር የተለያየነው የክርስቶስን የዘመን አቆጣጠር ተቀብለን ቀድሞ እንጠራበት ከነበረው ከጥንቱ የዘመን አቆጣጠር ጋር ስናያይዘው በተለያየ መንገድ ስለ ተጠቀምን ነው" ብለዋል፡፡

የኢትዮጵያውያን የዘመን መለወጫ /ርእሰ ዓውደ ዓመት/ በየዓመቱ መስከረም አንድ ቀን ነው፡፡ ከአዳም ከርስቶስ በኋላ ዓውደ ዓመቱ በዓመቱ መጀመሪያ አንድ ቀን የሚውልበት ለሌቱ የሌሊ ንስ የሚል ሥያሜ ተሰጥቶታል፡፡

ይህም ብሄል በዘመን ሐዲስ ሰዎች ሕንስ መጥምቀ መለኮት የተሰጠው ሰማንቱ ትምህርት የመጀመሪያው መንገድ ጠራጊ በመሆኑና አዲስ የሕይወት መንገድን ብሥራት በማብሠሩ ከአዲስ ዓመት ጋር በማመሳሰል እንዲታሰብ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ታምኖበት ተሰጥቶታል፡፡

የአገራችን ታላቅ የቤተ ክርስቲያን ቅዱስ ያሬድም የዮሐንስን ተልእኮ በተመለከተ ከመስከረም 1 ቀን ከምዕራፉ ላይ «ዐዘዐዐ አንተ ዮሐንስ ዘዐዐዐ ዘይእዜ ትርጓሜም ማወቅና ማስተዋል የተሰጠህ ዮሐንስ አንተ ንዑድ ክቡር ነህ ብሎ ገልጾታል፡፡

የመስከረም ወር በኢትዮጵያውያን ዘንድ አዲስ ዘመን የሚቆጠርበት ለአዲስ ሕይወት ምስራች ጸጋ ጎህ የሚንደፍበትና ሰደድ የሚቆጠርበት ነው፡፡

ንውጽ ዓመቱ በክረምቱ ከዋለ ጊዜ ቢሆን ዓመቱ በአራት ክፍላተ አውራኅ ተመድቧል፡፡ ማለትም ከመስከረም 26 ዕለት እስከ ታኅሣሥ 25 ዕለት መፀው /የመከር ወራት/ ከታኅሣሥ 26 ዕለት እስከ መጋቢት 25 ዕለት ሐጋይ /የበጋ ወራት/ ከመጋቢት 26 ዕለት እስከ ሰኔ 25 ዕለት ፀደይ /የበልግ ወራት/ ከሰኔ 26 ዕለት እስከ መስከረም 25 ዕለት ክረምት /የዝናም ወራት/ እየተባለ ይጠራል፡፡

ይህም የወራት አከፋፈል የኢትዮጵያን የአገሪቱን ወቅታዊ የግብርና ሥራና የተፈጥሮን ሕግጋት የተከተለ ብቸኛ ሕግ ሲሆን ከጥንት ዓመተ ዓለም ጀምሮ በደቡብና ሰሜን ያሉትም የግዕዝ የታሪክ ቅርስ ነው፡፡

እስከዚሁ የቀረበው የአጀማመሩ የሂደቱ ታሪክ ሲሆን ከዚህ በመቀጠል የዘመን መስፈርያዎችና ደምበኞቻቸውን እናያለን፡፡

1. አ ዕ ዋ ድ የ ዘ መ ን መስፈሪያዎች፡ ዓውድ ማለት ከዙር እስከ ዙር ያለ ዙረት እንደ ቀለበት ያለ ክብ ዙረት ገጠም ወይም ዙር መሰሳት ማለት ነው፡፡ ዓውድ ሲበዛ አዕዋድ ይሆናል፡፡

ዓውደ ሰዓት የሌሊቱን /የምዕላ ማውን/ ክፍለ ጊዜ የያዘው እያንዳንዱ ሁለቱ ሰዓት እና የመዓልቱን /የብርሃኑን/ ክፍለ ጊዜ የያዘው እያንዳንዱ ሁለቱ ሰዓት /12+12/ አንድ ዓውደ ዕለት ይባላል፡፡ ይህ ሥያሜ ግን አልተለመደም፡፡

- ዓውደ ዕለት ከ1-7 /ከእሁድ እስከ ቅዳሜ/ ያሉት የሰባቱ ዕለታት ምልልስ ነው፡፡
- ዓውደ ወርኅ ከልደታ እስከ ልደታ ያሉት የሠላሳ ዕለታት ምልልስ ነው፡፡
- ዓውደ ዓመት በወሐዱ 12 ወራት እና 5 ወይም 6 ቀን ጳጉሜን /የ365 ወይም የ366 ዕለታት/ ምልልስ ነው፡፡
- ዓውደ ዓመት በጨረቃ 354 ዕለታት ናቸው፡፡ የጨረቃ ዓውደ ዓመት ከፀሐይ ዓመታዊ ዕድሜ በ11 ቀናት ዝቅ ያንሳል ዓውደ ዓመቱን እያለመለመው፡፡ ምክንያቱም በዓመቱ ውስጥ ጨረቃ የምትታይባቸው 6 ሙሉ ወራትና የጎደሉት 5 ቀናት ሲጨመሩ የጎደለት 11 ቀናትን ሊሟሉ ይችላል፡፡

የጨረቃ ወራት አቆጣጠርም እንደሚከተለው ነው፡፡

መስከረም 30፣ ጥቅምት 29፣ ኅዳር 30፣ ታኅሣሥ 29፣ ጥር 30፣ የካቲት 29፣ መጋቢት 30፣ ሚያዝያ 29፣ ግንቦት 30፣ ሰኔ 29፣ ሐምሌ 30፣ ነሐሴ 29፣

- ዓውደ አበቅቴ በ19 ዓመት የሚመላለስ መስፈሪያ ነው፡፡
- ዓውደ ማኅተም በ76 ዓመት የሚመላለስ መስፈሪያ ነው፡፡
- ዓውደ ቀመር በ532 ዓመት የሚመላለስ መስፈሪያ ነው፡፡

አንድ ዓውደ አበቅቴ ለሉ የ19 ዓመታት ከአንገብጋብ በኋላ አንድ ዓውደ ማኅተም /19x4=76/ ይሆናል። አንድ ዓውደ ማኅተም ሰባት ጊዜ 76 ዓመት ከአንገብጋብ በኋላ አንድ ዐቢይ ዓውደ ቀመር /7x76 =532/ ይሆናል።

2 አበቅቴና መጥቅዕን ለማግኘት አዳም ከተፈጠረበት ዕለት ጀምሮ ያሉትን የዘመናት ቁጥር ማለትም ከአዳም እስከ ክርስቶስ 5500 ዓመተ ዓለምንና ከክርስቶስ ልደት እስከ አሁን 1996 ዓመተ ምሕረት = 7496ን ከታች ለተገለጹት መስፈሪያዎች ማለትም ንኡስ ቀመር 19፣ ማዕከላዊ ቀመር 76 እና ዐቢይ ቀመር 532 በማካፈል ለተወሰዱት ቁጥሮች በማካፈል ከቀሪው ቁጥር ላይ 1 ቁጥር ቀንሶ ወምበር መባ ይባላል። የአከፋፈሉም ሕግ መጀመሪያ ለትልቁ መጨረሻ ለትንሹ /532,76,19/ ነው።

ይህ ሥርዓት አበው እንደተወሰነ ሆኖ ለሦስት የተለያዩ መስፈሪያዎች (ቁጥሮች) ከማካፈል ይልቅ በማንኛውም ዘመን ለንኡስ ቀመር 19 ብቻ አካፍሎ በቀሪው መገልገል ጠቃሚ ነው። ምክንያቱም ወምበር፣ አበቅቴና መጥቅዕ የሚመላለሱት በ19 ዓመታት ውስጥ ብቻ ነውና። የወምበር ቁጥር ከ1-19 ዓመት ቁጥሩ ሳይለወጥ በተከታታይ ይሄዳል። የበዓላት ዕለታት በየዓመቱ የሚለዋወጡት አበቅቴና መጥቅዕ ስለሚለዋወጡ ነው።

አበቅቴና መጥቅዕ በማንኛውም ዓመት ማለትም ለአለፈውም ሆነ ወደፊት ለሚመጣው ዓመት ዓመተ ዓለሙን ለ19 ቀመር አካፍሎ ከተረፈው ቁጥር ላይ 1 ቁጥር በማንሳት /በመቀነስ/ ቀሪውን ቁጥር በዲሜጥሮስ ሰባኒ የአበቅቴ ቀመር 11 አባዝቶ ለ30 ከተካፈለ በኋላ የሚተርፈው ቁጥር አበቅቴ ይባላል።

ዝርዝሩ ከላይ እንደ ተገለጸው ሆኖ ተረፈውን ቁጥር በዲሜጥሮስ ሰባኒ የመጥቅዕ ቁጥር 19 አባዝቶ ለ30 ከተካፈለ በኋላ የሚቀረውን ቁጥር መጥቅዕ ይባላል። ልዩነቱ አበቅቴን ለማግኘት በ11 ቁጥር ሲባዛ መጥቅዕን ለማግኘት በ19 ቁጥር መባዛቱ ነው።

በዲሜጥሮስ የሱባዔ ሥያሜ መሠረት ጥንተ አበቅቴ 11 እና ጥንተ መጥቅዕ 19 ናቸው። በየዓመቱ በአዲስ ወምበር የሚገባው አዲስ ወምበር ካለፈው ዓመት ልዩነት ስለሚኖረው ነው።

የአበቅቴና የመጥቅዕ ድምር ከ30 አይበልጥም። አበቅቴ ቢበዛ መጥቅዕ ቢበዛ የሁለቱ ድምር 30 መሆን ቢያንስ ወይም አበቅቴ ቢያንስ መጥቅዕ ቢበዛ የሁለቱ ድምር 30 ስለሆነ ዘመን አሰበት። አለበለዚያ ሕጉ ይፋለሳል። ሆኖም መጥቅዕ 30 በሆነ ዘመን አበቅቴ ዜሮ /አበቅቴ የለም/ ይባላል። ይህም አበቅቴ ዜሮ ይሆናል። አልፎ አበቅቴ /አበቅቴ የለም/ ይባላል። ይህም አበቅቴ ዜሮ ሲተርፍ በ19 ዓመት የሚሆነው ዓመተ ዓለሙ ለ19 ተካፍሎ 1 ቁጥር ሲተርፍ በ19 ዓመት አንድ ጊዜ ብቻ ነው።

የዚህም ትርጉም አዲስ አንድ ዓመት መስከረም 1 ቀን ስለ ተጀመረ ተቈጠረ እንጂ ገና ስለ አልተፈጸመ አልፎ አበቅቴ /አበቅቴ የለም/ ተብሎ ተወሰነ ይገለጻል ወይም ይነገራል።

በአልፎ አበቅቴ ዘመን መጥቅዕ ብቻውን 30 ይሆናል። በዚያ ዓመት አንድ ሐ… በዚህ መ… አንድ ዕለት ተጨምሮ መስከረም 1 ቀን 2 ሌሊት አደረ ይባላል። በዚህ መሠረት የሚፈጠረውን ጨረቃ በመጀመር ዓመቱን ሠረት መሠረቱን በየዕለቱ ጨረቃ የሚፈጠረውን ሕጉ በመጀመር ዓመቱን… የጨረቃን ልደት በመስ ሌሊቱንና ጨረቃውን ማየት /ማስደር/ ይቻላል። የጨረቃን ልደት ባለሙያዎቹ በትክክል ከአሠራቱ አይሳሳቱም። ነገር ግን ኢትዮጵያውያን የአበ ባለሙያዎቹ በትክክል ከአሠራቱ አይሳሳቱም። ነገር ግን በአንዳንድ የበዓላት ቀናት /ጨረቃ በትረ ልደት እንደ ለለምና እምነት ተከታዮች በአንዳንድ የበዓላት ቀናት ቀማርያኖች/ በማለት አገራቸውን ቀመር ይሸሩታል።

አበቅቴና መጥቅዕ ሁለቱም የየራሳቸውን ተግባር እያከናወኑ ሳይለያዩ በአለ ዋለት መርሀ ያላቸውን ምግባር ይፈጽማሉ።

አበቅቴ ማለት ተረፈ ዓመት ማለት ነው። አበቅቴ በአንድ ዕለት ውስጥ ያሉትን የሌሊቱንና የጨረቃውን ጎድሬት ከመገለት ለይቶ ለማወቅ ያስችላል። ጨረቃ የሌሊቱንና የጨረቃውን ጎድሬት ከመገለት ለይቶ ለማወቅ ያስችላል። ጨረቃ ከሌሊት የምትለየው በ4 ቁጥር በሰሆን ልደቱ ጨረቃን ለማግኘት ዑል ጊዜ በ ማንኛውም ዕለት ከሌሊቱ ላይ 4 ቁጥር መጨመር ወይም መደመር ብቻ ነው። የአበቅቴ መነሻ ዜሮ /አልቦ/ ሲሆን መድረሻው 18 ነው። በየንዑስ ቀመሩት ውስጥ የአበቅቴ መነሻ ዜሮ /አልቦ/ ሲሆን መድረሻው… የሚገኙትን ቁጥሮች በቅደም ተከተላቸው መሠረት እንመለከታለን። 0፣ 11፣ 22፣ 3፣ 14፣ 25፣ 6፣ 17፣ 28፣ 9፣ 20፣ 1፣ 12፣ 23፣ 4፣ 15፣ 26፣ 7 እና 18

መጥቅዕ ማለት ደወል ማለት ነው። ደወል ሲደወል ለአንድ ሥራ የተዘጋጁ በዓሉ እንደሚሰበሰቡ አጽዋማትና በዓላትም በመጥቅዕ ተሰብስበው ይነገራሉ። አጽዋ ማትና በዓላትን ለማውጣት /ለማስወቅ ወይም ለማግኘት/ መጥቅዕ ከ1-15 ከሆነ በጥቅምት ላይ ይቈጠራል /ይወድቃል/ ። ከ15 በላይ ከሆነ ግን በመስከረም ላይ ይሆናል። በዚህም ምክንያት መጥቅዕ ከመስከረም 15 በታች አይወርድም። ከጥቅምት 13 በላይ አይወጣም። መጥቅዕ እንደሚገባው ከዕለታት ተውሳክ /ተጨማሪ ቁጥር/ ጋር አንድ ሆኖ ነቁጽ /ቀዳሚ/ ነው።

በንዑስ ቀመር 19 ዓመታት ውስጥ የሚመላለሱት የመጥቅዕ ቁጥሮች በቅደም ተከተላቸው መሠረት የሚከተሉት ናቸው።

30፣ 19፣ 7፣ 27፣ 16፣ 5፣ 24፣ 13፣ 2፣ 21፣ 10፣ 29፣ 18፣ 7፣ 26፣ 15፣ 2፣ 23፣ 12፣

የአበቅቴና መጥቅዕ ድምር ከ30 እንደማይበልጡን የሚያመለክት ምሳሌ በዚሁ ላይ ቀርቧል። ሆኖም በማንኛውም ዘመን የሚገኙት ቁጥሮች ከላይ ከተጻፉት ውጪ አይሆኑም።

ምሳሌ

1 የአበቅቴ ቁጥር	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12
2 የመጥቅዕ ቁጥር	30	19	7	27	16	5	24	13	2	21	10	29	18
3 የሁለቱ ድምር	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30

እያለ በመጥቅዕና አበቅቴ ሥር የተመዘገቡት ቁጥሮች እስኪጠናቀቁ ድረስ ስንጠረዡ ይቀጥላል።

ዕለተ መጥቅዕና የዕለታት ተውሳክ

የቅዳሜ 8፣ የእሑድ 7፣ የሰኞ 6፣ የማክሰኞ 5፣ ረቡዕ 4፣ የሐሙስ 3፣ የዓርብ 2

የአጽዋማት ተውሳክ

የነቢያ ጾም 14፣ የገብረ ዘይት 11፣ የሆሣዕና 2፣ የስቅለት 7፣ የትንሣኤ 9፣ የርክበ ካህናት 3፣ የዕርገት 18፣ የጰራቅሊጦስ 28፣ ጾመ ሐዋርያት 29፣ ጾመ ድኅነት 1 ናቸው።

እነዚህም አጽዋማትና በዓላት ወደታች እንዲወርዱና ወደ ላይም

እንዲደመሩ የመንደሪያ ሕጎች ስለ ሌሏቸው። በ35 ዕለታት ውስጥ ይንቀሳቀሳሉ ወይም ሲመላለሱ ይኖራሉ።

በዓተ ጾመ ነነዌ ከጥር 17 ቀን በታች አይወርድም ከየካቲት 21 ቀን በላይ አይወጣም። በዓተ ዓቢይ ጾም ከየካቲት 1 ቀን በታች አይወርድም። ከመጋቢት 5 ቀን በላይ አይወጣም።

ደብረ ዘይት ከየካቲት 28 ቀን በታች አይወርድም ከሚያዝያ 2 ቀን በላይ አይወጣም።

ሆሣዕና ከመጋቢት 19 ቀን በታች አይወርድም ከሚያዝያ 20 ቀን በላይ አይወጣም።

ስቅለት ከመጋቢት 24 ቀን በታች አይወርድም ከሚያዝያ 28 ቀን በላይ አይወጣም።

ትንሣኤ/ፋሲካ/ ከመጋቢት 26 ቀን በታች አይወርድም ከሚያዝያ 30 ቀን በላይ አይወጣም።

ርክበ ካህናት ከሚያዝያ 20 ቀን በታች አይወርድም ከግንቦት 24 ቀን በላይ አይወጣም።

ዕርገት ከግንቦት 5 በታች አይወርድም ከሰኔ 9 ቀን በላይ አይወጣም።

ጰራቅሊጦስ ከግንቦት 15 ቀን በታች አይወርድም ከሰኔ 19 ቀን በላይ አይወጣም።

በዓተ ጾመ ሐዋርያት ከግንቦት 16 ቀን በታች አይወርድም ከሰኔ 20 ቀን በላይ አይወጣም።

በዓተ ጾመ ድኅነት ከግንቦት 18 ቀን በታች አይወርድም ከሰኔ 22 ቀን በላይ አይወጣም።

1 ከዚህ በመቀጠል በምሳሌነት የቀረበውን የ2 ዓመታት የባሕረ ሐሳብ አወጣጥ እንመልከታለን።

ምሳሌ1 የ1996 ዓምን አጽዋማትና በዓላት ለማውጣት

- ሀ 5500 ዓ/ዓ
- ለ 1996 ዓ/ም
- ሐ ድምር 7496 ዓ/ዓ ይሆናል። ሲካፈል ለንዑስ ቀመር 19

7496ሲካፈል ለ19 = 394 ጊዜ ደርሶ ትርፉ 10 ይሆናል። በቀመር ሂሣብ ደርሻ ቀመር ውስጥ አይገባም። የሚፈለገው ቀሪው /ትርፉ/ ብቻ ነው። ከ10-1 ቀጥር ለዘመን ጎቶ በ1996 ዓ/ም 9 ወንበር ወጣ ይባላል። 1 ቁጥር የተተወበት ምክንያት ከላይ ተገልጿል። /ስለተጀመረ ተቈጠረ በሚለተፈጸመ አልቦ /የለም/ ተባለ/

□ አበቅቴን ለማግኘት የተገኘው ወምበር በዋንት አበቅቴ 11 ተባዝቶ ከ30 የተረፈው ይያዛል

9x11 = 99 ሲካፈል ለ30=3 ጊዜ ደርሶ ትርፉ 9 ይሆናል። በ1996 ዓ/ም 9 አበቅቴ ተገኘ ይባላል።

□ መጥቅዕን ለማግኘት በዘመኑ የተገኘው ወምበር 9 በዋንተ መጥቅዕ 19 ተባዝቶ ከ30 የተረፈው ይያዛል።

9x19=171 ሲካፈል ለ30=5 ጊዜ ደርሶ ትርፉ 21 ይሆናል። በ1996 ዓ/ም 21 መጥቅዕ ተገኘ ይባላል። አበቅቴ 9 እና መጥቅዕ 21=30 ይሆናል። አበቅቴና መጥቅዕ ከ30 አይበልጥም። ከ30ም አይወርድም በሚል ከላይ የተጠቀሰውን እንመለከታለን። እስከዚህ ያለው ሥራችን ልክ ነው። ሕጉ መጥቅዕ ከ15 ሲበልጥ በመስከረም ይወድቃል። /ከመስከረም 1 ዕለት ጀምሮ ይቈጠራል/ ስለሚል በ1996 ዓ/ም መስከረም 1 ቀን ዓርብ ውሏል። ከዓርብ መስከረም 1 ቀን እስከ መስከረም 21 ቀን እንቈጥራለን። መስከረም 21 ቀን ሐሙስ ውሏል።

የሐሙስ የዕለት ተውሳክ 3 ስለሚሆን መጥቅዕ 21+3=24 ይሆናል። በ1996 ዓ/ም 24 መባጃ ሐመር ተገኘ ይባላል።

ከዚህ ላይ ልናስታውስ የሚገባን መጥቅዕ ከመስከረም ላይ ከተቈጠረ መባጃ ሐመር በአምስተኛው ወር ጥር ላይ ይውላል። /ከመስከረም እስከ ጥር 5 ወራት አሉ/

በተለይ ቀጥሩ /የመጥቅዕና የዕለት ተውሳክ ድምር/ ከ30 ከበለጠ ትርፉ በየካቲት ላይ ያርፋል። መጥቅዕ ከጥቅምት ላይ ከተቈጠረ መባጃ ሐመር በአምስተኛው ወር የካቲት ላይ ይውላል። ምንጊዜም ቀጥሩ የሚያርፈው /የሚያልቀው/ ሰኞ ቀን ስለሆነ በመባጃ ሐመር ጥር 24 ቀን ሰኞ ጾመ ነነዌ ገባ ይባላል።

የግመቱ የመባጃ ሐመር ቀጥር ጾሚ ስለሚሆን የአጽዋማቱና የበዓላቱ ተውሳክ እየተደመረበት ይውጣል። የዐቢይ ፆም ተውሳክ 14 መባጃ ሐመር 24 ሲደመር ይሆናል 38 ሲካፈል ለ30 8 ይተርፋል። የካቲት 8 ቀን ሰኞ ዐቢይ ጾም ይገባል። የደብረ ዘይት ተውሳክ 11+24=35 ሲካፈል ለ30 5 ይተርፋል። መጋቢት 5 ቀን እሁድ ደብረ ዘይት ይውላል። የሆሣዕና ተውሳክ 2+24=26 መጋቢት 26 እሁድ ሆሣዕና ይውላል። የስቅለት ተውሳክ 7+24=31 ሲካፈል ለ30 1 ይተርፋል። ሚያዝያ 1 ቀን ስቅለት ይውላል። የትንሣኤ ተውሳክ 9+24 ይሆናል 33 ሲካፈል ለ30 3 ይተርፋል ሚያዝያ 3 ቀን ትንሣኤ /ፋሲካ/ ይከበራል። የርክበ ካህናት ተውሳክ 3+24=27 ሚያዝያ 27 ርክበ ካህናት ይከበራል። የዕርገት ተውሳክ 18+24=42 ሲካፈል ለ30 አንድ ጊዜ ደርሶ 12 ይተርፋል። ግንቦት 12 ቀን ሐሙስ የዕርገት በዓል ይከበራል። የጰራቅሊጦስ ተውሳክ 28+24=52 ሲካፈል ለ30 ትርፉ 22 ይሆናል። ግንቦት 22 ቀን እሁድ የጰራቅሊጦስ በዓል ይከበራል። የጾመ ሐዋርያት ተውሳክ 29+24=53 ሲካፈል ለ30 ትርፉ 23 ይሆናል። ግንቦት 23 ቀን ሰኞ ጾመ ሐዋርያት ይገባል። የጾመ ድኅነት ተውሳክ 1+24=ግንቦት 25 ቀን ረቡዕ ጾመ ድኅነት ይገባል።

ምሳሌ2 የ1997 ዓ/ም የአጽዋማትና የበዓላት አወጣጥ ምሳሌ 1ን የተከተለ ሲሆን የቀጥሩን አሠራር እንመለከታለን።

5500 ዓ/ዓ ሲደመር 1997= ዓ/ም 7497 ሲካፈል ለ19 394 ጊዜ ደርሶ ትርፉ 11 ይሆናል። አንድ ቁጥር ቀንሶ በ1997 ዓ/ም 10 ወምበር ወጣ ይባላል።

10x11=110 ሲካፈል ለ30 ትርፉ 20 ይሆናል። በ1997 ዓ/ም 20 አበቅቴ ተገኝቷል

10x19=190 ሲካፈል ለ30 ትርፉ 10 ይሆናል። በ1997 ዓ/ም 10 መጥቅዕ ተገኘ ይባላል።

መጥቅዕ ከ15 በታች ስለሆነ በጥቅምት ይወድቃል። የ1997 ዓ/ም ጥቅምት 1 ቀን ሰኞ ይብታል። ጥቅምት 10 ቀን ረቡዕ ስለሚውል የረቡዕ ዕለት ተውሳክ 4 መጥቅዕ 4 ሲደመር 14 ይሆናል። በ1997 ዓ/ም 14 መባጃ ሐመር ተገኘ ይባላል።

በመባጃ ሐመር መሠረት በስድስተኛው ወር የካቲት 14 ቀን ጾመ ነነዌ ይገባል። ከዚህ በኋላ ያሉትን ጠቅላላ አጽዋማትና በዓላት ለማግኘት በ1997 ዓ/ም መባጃ ሐመር ላይ የአጽዋማትና የበዓላት ተውሳኮች -ን እየጨመሩ /እየደመሩ/ ማውጣት ነው። የሁሉም አሠራር ከዚህ ውጭ ስለማይሆን የማንኛውንም ዘመን በዓላት ከላይ በተገለጸው መሠረት ማውጣት ይቻላል።

ማጠቃለያ

ይህ ገለፃ የክርስትናውን እምነት አካሄድ ተከትሎ ቀረበ እንጂ የቁጥሩ ስልት ለማንኛውም የቀን አቆጣጠር ያገለግላል።

ባሕረ ኃሳብ ተቀንጭቦ ሲቀርብ ይህንን ይምሰል እንጂ እጅግ በጣም ሰፊ ነው። የሹልኪት አወጣጥ ስልቅ በዚህ ጽሑፍ ላይ አልተጠቀስም በቀድሞዎቹ ዘመናት ባሕረ ኃሳብን /የዘመናት አቈጣጠር ስልትንና ከዋክብት የሚወጡባቸውን ወራት/ ለአጠኑና ለሚያስተምሩ መምህራን ከፍተኛ ደረጃ ስለሚሰጣቸው ከአራቱ ጉባዔያትም ወጣ ባለ ሁኔታ ትምህርቱ ይሰጥ ነበር።

ካህናትም ባሕረ ኃሳብን እንዲያጠኑ በሕግ የተወሰነ በመሆኑ ባሕረ ኃሳብ የማያውቅ ካህን ውሀ በሌለው ወንዝ ይመሰል ነበር። ስለዚህ ካህኑ ከበላዩ ባሉ ባለጠ ስልጣናትም ሆነ ከበታቹ ባሉ ምእመናን እጠየቃለሁ የሚል ጭንቀት ስለነበረበት ጠብቆ ያጠና ነበር። ከምእመናንም እንደዚሁ የባሕረ ኃሳብን ቁጥር በቃላቸው የሚያጠኑ ነበሩ። በአሁኑ ዘመን ግን ጠያቂም ተጠያቂም ስለሌለ ስለ ባሕረ ኃሳብ የሚጨነቅ የለም። አዋቂ ነን የሚሉትም እንኳን በቀድሞዎቹ ሊቃውንት የተቀመረውን ሰንጠረዥ በመቅዳት ብቻ ይመራሉ። ያለፈው መባጃ ሐመር ስንት ነበረ፣ የሚመጣውስ ዘመን ስንት ነው ተብለው ቢጠየቁ በቃላቸው ቀምረው ለማስረዳት እንደሚቸግራቸው ይታመናል። ሰፊውን ውስጣዊ ታሪክና አቀማመሩን እንደ ባለሙያ ሊከታተሉ አይፈልጉም። በተለይም የባሕረ ኃሳብ ጉባዔ በአሁኑ ጊዜ ተፈቷል /ጠፍቷል/። ይህ ሊጠናና ሊስፋፋ የሚገባ ሙያ መጥፋት ስለሌለበት ሁሉም ክፍል እያሰበበት ሊያጠናውና ሊያስጠናው ይገባል።

ዋቢ መጻሕፍት

- አድማሱ ጌትዬ /ንቡረ ... / በብራና ላይ በእጅ ... የተጻፈ የባሕረ ኃሳብ መጽ...
- የአዲስ ዓለም ርዕሰ አድ... ደብረ ጽዮን ማርያም ... ኃሳብ /1677 ዓ/ም ... የተጻፈ/
- አቡሻኽር ቅ/ሥላሴ ካቴ... /አ.አ. 1962 ዓ/ም/
- ድጓ /ማንኛውም መጽሐፍ/
- ጌታቸው ኃይሌ /ዶ/ር/ ... ኃሳብ የዘመን ቈጠራ ት... /ኮሊጅብል ሚኒሶታ 19... /ም/
- ኪዳኔ ወልድ ክፍሌ ... ሰዋሰው ወግሥ /አ.አ. 19... /ም/
- ተክለ ጻድቅ መኩሪያ ... እምልኮ ወደ ክርስትና ... 1941 ዓ/ም/
- መሠረት ስብሐት ... ትውፊታዊ ኃሳብ ዘመንና ታ... /አ.አ. 1971 ዓ/ም/